

ว่าด้วย “ความมั่นคงทางอาหาร” กับการสื่อสารเรื่องนี้ที่หายไป

รัตติกาล เจนจิต¹

บทคัดย่อ

“ความมั่นคงทางอาหาร” เป็นเรื่องสำคัญในโลกยุคที่เข้าสู่ภาวะวิกฤตทางสภาพภูมิอากาศ อย่างไรก็ตามประเด็นความมั่นคงทางอาหารกลับถูกกล่าวถึงไม่มากนักในการสื่อสารสาธารณะ รวมทั้งยังไม่พบงานวิจัยในบริบทของการสื่อสารความมั่นคงทางอาหารเช่นกัน บทความนี้จึงมีเป้าหมายทบทวนและรวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ “ความมั่นคงทางอาหาร” ที่มีการค้นคว้าวิจัยในมิติต่างๆ ทั้งทางวิทยาศาสตร์การเกษตร เศรษฐกิจและวัฒนธรรม เพื่อให้เห็นข้อเสนอแนะทางวิชาการในแง่การสื่อสารความมั่นคงทางอาหาร และอาจเป็นข้อบ่งชี้ได้ว่าเหตุใดการสื่อสารสาธารณะเรื่อง “ความมั่นคงทางอาหาร” ในประเทศไทยจึงมีอยู่น้อย ผู้เขียนใช้วิธีการศึกษาจากเอกสารงานวิจัย ตำราที่เกี่ยวข้อง และพบว่างานวิจัยหลายชิ้นเสนอประเด็นสำคัญเกี่ยวกับการสื่อสารเรื่องความมั่นคงทางอาหารในแง่การสร้างความรู้ความเข้าใจแก่สาธารณะ ในแง่ความหมายของความมั่นคงทางอาหารนั้นพบว่าคำว่า “ความมั่นคงทางอาหาร” มีพัฒนาการด้านความหมายปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ของโลก แบ่งได้เป็น 3 ช่วงดังนี้ 1) ทศวรรษที่ 1970 ความมั่นคงทางอาหารกับกระบวนการผลิต ให้ความสำคัญกับกระบวนการผลิตอาหารเพื่อให้เพียงพอแก่ผู้บริโภค 2) ทศวรรษที่ 1980 ความมั่นคงทางอาหารกับการเข้าถึงอาหาร ขยายขอบเขตถึงการเข้าถึงอาหารจากระดับมหภาคสู่ระดับปัจเจกบุคคล 3) ทศวรรษ 1990 ความมั่นคง

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

อาหารกับความปลอดภัยทางอาหาร ในทศวรรษนี้ความมั่นคงทางอาหารยังครอบคลุมไปถึงเรื่องคุณค่าทางโภชนาการ ความปลอดภัย และความสมดุลทางอาหาร นอกจากนี้ยังพบว่าหากใช้เกณฑ์วัดความมั่นคงทางอาหารมาวัดสถานการณ์ในประเทศไทย จะยังไม่สามารถสรุปได้แน่ชัดว่าประเทศไทยมีความมั่นคงหรือไม่ เนื่องจากยังมีข้อจำกัดและความผันผวนภายในประเทศ ได้แก่ สภาวะสิ่งแวดล้อม ความไม่สมดุลระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค

คำสำคัญ : ความมั่นคงทางอาหาร พัฒนาการความมั่นคงทางอาหาร การสื่อสารความมั่นคงอาหาร

"food security" and lack of public communication

Rattikan Jenjad²

ABSTRACT

This article aims to study the meaning, knowledge, and understanding of food security in various dimensions, as well as the knowledge of food security from documents related to research and texts. The study found that the development of "Food security" has changed through the world context and was divided into 3 periods as follows: 1) the 1970s, food security and production processes, the importance of food production has been emphasized to ensure that food is sufficient for consumers, 2) the 1980s, food security and access, expanding the scope of access to food from the macro level to the individual level, and 3) in the 1990s, food security and food safety. In this decade, food security also extends to nutritional value, safety, and nutritional balance.

Currently, the Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO) has four components that make up the definition of "food security": 1) Food Availability, 2) Food Access,

² Asst. Prof. Faculty of Mass Communication Technology, Rajamangala University of Technology Thanyaburi

3) Food Utilization, and 4) Food Stability. These criteria of food security may not be sufficient to conclude whether the situation in Thailand, because there are still many limitations such as environmental conditions. imbalance between producer and consumer.

The literature review also found that The study of food security spans a wide range of fields, including political science, law, government, economics, and environmental management. Most of them focused on the producer and consumer sectors but lacked a communication dimension to their understanding of food security.

Keywords: Food security, Development of food security, Food security communication

บทนำ

“ความมั่นคงทางอาหาร” หากดูลำดับเหตุการณ์ของสถานการณ์อาหารของทั่วโลกจะพบว่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับอาหาร และมีการแก้ปัญหาเกี่ยวกับอาหารที่แตกต่างกันไปตามบริบทของสังคมในแต่ละยุค ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมาทั่วโลกประสบกับปัญหาเรื่องความมั่นคงทางอาหารที่นับวันจะมีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น อย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2557 ถึง พ.ศ. 2562 องค์การสหประชาชาติได้เปิดเผยข้อมูลว่าประชากรของโลกจำนวน 135 ล้านคนกำลังเข้าสู่สภาวะอดอยาก โดยมีปัจจัยที่ส่งผลต่อความมั่นคงทางอาหาร ได้แก่ การเพิ่มขึ้นของประชากรโลก ภาวะโลกร้อนที่ส่งผลต่อพื้นที่ทางการเกษตร การขาดแคลนน้ำที่เป็นปัจจัยในการผลิตอาหารทางการเกษตร การขาดแคลนแรงงานภาคเกษตร รวมทั้งพฤติกรรมบริโภคที่ก่อให้เกิดการสูญเสียอาหารและสร้างขยะอาหาร (ปางอุบล อำนวนสิทธิ์, 2562) จากข้อมูลเบื้องต้นทำให้เห็นสถานการณ์ความไม่มั่นคงทางอาหารเกิดขึ้น ทว่าในประเทศไทยนั้นการรับรู้ของคนทั่วไปมักถูกมองว่ามีความมั่นคงทางด้านอาหาร เนื่องจากภาพลักษณ์ที่เป็นประเทศเกษตรกรรมตั้งอยู่ในภูมิประเทศที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีวัฒนธรรมการบริโภคอาหารที่หลากหลาย การรับรู้เหล่านี้สอดคล้องกับสำนวนโวหาร “ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว” ที่สะท้อนข้อได้เปรียบทางสภาพภูมิศาสตร์ ที่สามารถปลูกพืชผลทางการเกษตร ตลอดจนเลี้ยงสัตว์ได้เกือบทั้งประเทศ ทำให้ไม่มีปัญหาเรื่องความขาดแคลนอาหารในวงกว้าง เมื่อเทียบกับประเทศอื่นๆ ที่มีปัญหาเรื่องการผลิตอาหาร อย่างไรก็ตามในบริบทสังคมไทยเมื่อเปลี่ยนไปสู่ประเทศอุตสาหกรรมและเกิดการกระจุกตัวของคนในเมืองใหญ่ ทำให้เรื่อง “ความมั่นคงทางอาหาร” อาจไม่เป็นเรื่องจริงเสมอไป สำหรับชีวิตในเมืองใหญ่ที่พื้นที่ส่วนใหญ่ถูกจัดสรรให้เป็นพื้นที่ทางเศรษฐกิจที่ประกอบไปด้วยอาคาร

สำนักงาน และศูนย์กลางของบริษัทต่างๆ ตลอดจนที่อยู่อาศัยมากกว่าจะเป็นพื้นที่ในการปลูกหรือผลิตอาหาร ดังนั้นสำหรับคนในเมืองใหญ่แล้ว “ความมั่นคงทางอาหาร” จึงขึ้นอยู่กับความสามารถเข้าถึงอาหารได้ตามกำลังเศรษฐกิจของแต่ละคน

เมื่อพิจารณาความมั่นคงทางอาหารของคนในเมืองจะพบว่านอกจากต้องอาศัยกำลังทางเศรษฐกิจแล้วยังต้องพึ่งพาโครงสร้างการจัดการอาหาร เนื่องจากต้องอาศัยสินค้าเกษตรที่มาจากต่างจังหวัด โดยเฉพาะกรุงเทพมหานครแม้จะมีชื่อเสียงเรื่องอาหารที่มีความหลากหลาย มีร้านอาหารที่ไม่จำกัดเวลาเปิด-ปิด มีสตรีท ฟู้ด (street food) และอาหารจานด่วน (Fast Food) เพียงพอต่อความต้องการในการบริโภค แต่เบื้องหลังของอาหารเหล่านั้น มีแหล่งที่มาที่แตกต่างกันไปทั้งภายในและต่างประเทศ มีการผลิตและการจัดส่งในรูปแบบอุตสาหกรรม ทำให้มีต้นทุนในการผลิตสูง ซึ่งการผลิตเพื่อให้ได้ปริมาณมากต้องใช้ปุ๋ย สารเคมีเร่งการเจริญเติบโต สารเคมีในการกำจัดศัตรูพืช เพื่อลดความเสียหายที่จะเกิดจากสัตว์ แมลง เท่ากับว่าในขณะที่ความต้องการการบริโภคอาหารมีอย่างไม่จำกัดนั้น เรื่องความปลอดภัยทางอาหาร (food safety) อาจจะเป็นสิ่งที่ไม่ปลอดภัยเสมอไป โดยปรากฏการณ์ที่เราพบเห็นได้อย่างทั่วไปคือ การที่ได้รับอาหารที่ไม่มีคุณภาพ ทั้งเนื้อสัตว์ที่มีสิ่งเจือปนของสารเร่ง ผักที่เต็มไปด้วยสารเคมี ทำให้ประชาชนมีความเสี่ยง ทั้งผู้ผลิตอาหารที่มีความเสี่ยงในเรื่องการใช้สารเคมี และเกิดสิ่งตกค้างในร่างกาย ตลอดจนสิ่งแวดล้อมที่รายล้อมแหล่งผลิตอาหาร ทั้งดิน น้ำ และอากาศ ตลอดจนระบบนิเวศต่างๆ ในขณะที่ผู้บริโภคก็ได้รับผลกระทบจากการบริโภคพืชผักที่มีสารพิษเจือปน จนนำไปสู่การเจ็บป่วยได้เช่นกัน จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่า ในเรื่องของความมั่นคงทางอาหาร (food security) นอกจากจะมีอาหารที่เพียงพอ ทุกคนสามารถ

เข้าถึงแล้ว อาหารเหล่านั้นยังต้องมีความปลอดภัยและมีคุณภาพเพื่อสร้างสุขภาวะที่ดีให้กับประชาชน

ในช่วงการแพร่ระบาดของโควิด-19 เป็นสถานการณ์ที่สะท้อนปัญหาเกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหารที่เกิดขึ้นในเมืองใหญ่ได้ดี เมื่อมีการปิดประเทศ (Lockdown) อาหารบางประเภทนำเข้าไม่ได้ ทำให้สินค้าที่เป็นวัตถุดิบในการการผลิตอาหารมีราคาสูงขึ้น ในขณะที่สินค้าที่ผลิตในประเทศเกิดล้นตลาดเพราะส่งออกไม่ได้ เมื่อผู้บริโภคว่างงานและมีปัญหาเศรษฐกิจและขาดรายได้ทำให้ธุรกิจอาหารซบเซา ทำให้ระบบอาหารของประเทศไทยอยู่ในภาวะที่ไม่สมดุล (imbalance) ก่อให้เกิดปัญหาอื่นๆ ตามมา เช่น การชะลอการผลิต ผลผลิตไม่มีความพอดี บางครั้งเกินความจำเป็น และในบางครั้งก็ขาดแคลน สถานการณ์เหล่านี้สะท้อนให้เห็นความเปราะบางของความมั่นคงของอาหารในประเทศไทย อาจกล่าวได้ว่า “ความมั่นคงทางอาหาร” เป็นเรื่องที่มีความซับซ้อนตั้งแต่ต้นทาง (การผลิต) ไปจนถึงปลายทาง (การบริโภค) โดยมีผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งเกษตรกร แหล่งผลิต (สถานที่) กระบวนการการเก็บเกี่ยวผลผลิต การขนส่ง การจำหน่าย การบริโภค และการกำจัดของเหลือใช้ ดังนั้นการทำความเข้าใจในเรื่อง “ความมั่นคงทางอาหาร” จึงมีความจำเป็นสำหรับประชาชนในยุคปัจจุบัน เพื่อที่จะได้สร้างความมั่นคงอย่างแท้จริง ไม่ใช่เข้าใจเพียงว่ามีอาหารเหลือเฟือเท่านั้น

ผู้เขียนจึงเห็นว่าการทำความเข้าใจร่วมถึงความหมายของ “ความมั่นคงทางอาหาร” (food security) รวมถึงความเกี่ยวข้องกับมิติต่างๆ ในสังคมไทย ทั้งในส่วนของผู้ผลิตอาหาร ผู้บริโภคอาหาร ผู้กระจายอาหาร หรือผู้จัดจำหน่าย ตลอดจนเงื่อนไขที่สร้างความมั่นคงให้เกิดความยั่งยืนที่สัมพันธ์กับระบบการจัดการของรัฐ เศรษฐกิจระหว่างประเทศ ยังเป็นสิ่งที่ขาดในสังคมไทย และประเด็นที่สำคัญคือการสื่อสารภาคสาธารณะ มีสถานะ

อย่างไร เพียงพอและครอบคลุมเพื่อที่จะสร้างความเข้าใจให้กับประชาชน ได้มากน้อยเพียงใด งานเขียนชิ้นนี้จึงมีเป้าหมายศึกษาความหมาย ความรู้ ความเข้าใจ เรื่องความมั่นคงทางอาหารในมิติต่างๆ ตลอดจนศึกษา ข้อเสนอแนะที่พบจากการวิจัยด้านความมั่นคงทางอาหารที่บ่งชี้เกี่ยวกับปัญหา การสื่อสารสาธารณะในเรื่องนี้ ผู้เขียนได้ทบทวนวรรณกรรมและเรียบเรียง งานเขียนชิ้นนี้ จากความหมาย พัฒนาการ ตัวอย่างงานวิจัย โดยทั้งนี้มิติ ต่างๆที่กล่าวไปแล้วข้างต้นจะถูกนำมาอยู่ในกรอบของคำว่า “ความมั่นคง ทางอาหาร” ตามแนวทางของ SDGs (Sustainable Development Goals)

ความหมาย “ความมั่นคงทางอาหาร”

การประชุมอาหารโลก (World Food Summit) ณ กรุงโรม ประเทศ อิตาลี ในปี ค.ศ. 1996 ให้นิยามความมั่นคงทางอาหารไว้ว่า

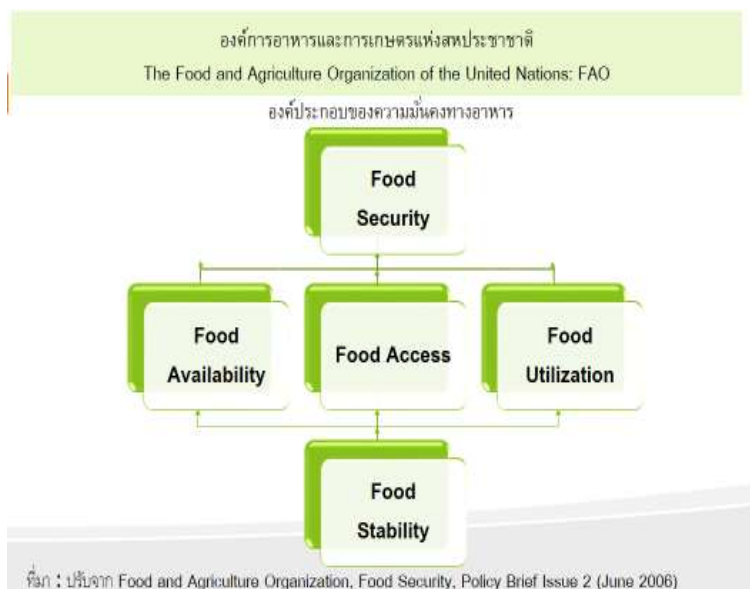
“Food security, at the individual, household, national, regional and global levels (is achieved when all people at all time have physical and economic access to sufficient, safe and nutritious foods to meet their dietary needs and food preferences for an active healthy life.” (Food and Agricultural Organization of the United Nations, 1996)

“ความมั่นคงทางอาหาร” คือการเข้าถึงและครอบคลุมคนในทุก ระดับ ทั้งระดับบุคคล ครัวเรือน ประเทศ ภูมิภาค ระดับโลก รวมถึงการ เข้าถึงอาหารที่เพียงพอ ปลอดภัย และมีคุณค่าทางโภชนาการทางกายภาพ และเศรษฐกิจที่ตอบสนองความต้องการและความพึงพอใจเพื่อการมีคุณภาพ ชีวิตที่ดี

จากนิยามดังกล่าวความมั่นคงของอาหารไม่ได้มีองค์ประกอบเฉพาะ ความพอเพียงของปริมาณอาหารหรือความอุ่นใจว่าจะไม่มีใครอดตายเท่านั้น

แต่ยังครอบคลุมไปถึงความปลอดภัย คุณค่าทางโภชนาการและสามารถตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคได้ด้วย ความมั่นคงของอาหารเป็นเป้าหมายหนึ่งของ SDGs (Sustainable Development Goals) หรือ “เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน” และตามคำนิยามขององค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ (Food and Agriculture Organization of the United Nations -FAO) โดยความมั่นคงของอาหารนั้นต้องมีองค์ประกอบ 4 ด้านได้แก่

ภาพที่ 1 : แสดงองค์ประกอบความมั่นคงทางอาหาร



แผนภาพดังกล่าวได้นำเสนอองค์ประกอบของความมั่นคงทางอาหาร 4 องค์ประกอบได้แก่

1. การมีอาหารเพียงพอ (Food Availability) โดยอาหารมี ‘คุณภาพ’ ที่เหมาะสมในปริมาณที่เพียงพอ สม่ำเสมอ ซึ่งอาจได้มาจากการผลิตภายในประเทศ และ/หรือ การนำเข้าและความช่วยเหลือด้านอาหาร

2. การเข้าถึงอาหาร (Food Access) – ทุกคนเข้าถึงทรัพยากร ภายใต้กฎหมาย การเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของประเทศนั้น ให้ได้มาซึ่งอาหารที่มีคุณภาพและมีคุณค่าทางโภชนาการ

3. การใช้ประโยชน์จากอาหาร (Food Utilization) – การบริโภคอาหารเพื่อตอบสนองต่อความต้องการบริโภคของคน เน้นการมีสุขภาพและสุขอนามัยที่ดี อาหารในแง่นี้รวมถึงการมีน้ำดื่มที่สะอาดถูกสุขลักษณะด้วย

4. การมีเสถียรภาพด้านอาหาร (Food Stability) – เกี่ยวข้องกับ ‘การมี’ และ ‘การเข้าถึง’ คือทุกคนเข้าถึงอาหารได้ตลอดเวลา ไม่มีความเสี่ยงเรื่องอาหารขาดแคลนจากวิกฤติใด ๆ ไม่ว่าจะเป็นทางเศรษฐกิจ วัฏจักรตามฤดูกาล หรือเพราะสภาพภูมิอากาศ

เพื่อทำความเข้าใจที่มาที่ไปของเกณฑ์ดังกล่าว ผู้เขียนจึงได้ทบทวนวรรณกรรมเพิ่มเติมและสรุปพัฒนาการของแนวคิดเรื่องความมั่นคงทางอาหารออกมาดังนี้

พัฒนาการของแนวคิดเรื่องความมั่นคงทางอาหาร

ความหมายและองค์ประกอบของความมั่นคงทางอาหารนั้นได้ปรับเปลี่ยนตามยุคตามสมัย โดยแนวคิดเรื่องความมั่นคงทางด้านอาหารได้มีพัฒนาการที่ปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ของโลก และสามารถแบ่งได้เป็น 3 ช่วงดังนี้

ภาพที่ 2 : พัฒนาการแนวคิดเรื่องความมั่นคงทางอาหาร



ที่มา: ดัดแปลงจากพัฒนาการแนวคิดเรื่องความมั่นคงทางด้านอาหาร วิรลัพัชร ประเสริฐศักดิ์ (2555)

1. ทศวรรษที่ 1970 แนวคิดเรื่องความมั่นคงทางอาหารกับ

กระบวนการผลิต ช่วงทศวรรษดังกล่าวเกิดสภาวะโลกขาดแคลนอาหาร การแก้ปัญหาในขณะนั้นมุ่งเน้นการให้ความสำคัญในเรื่องการผลิตอาหารเพื่อให้เพียงพอต่อผู้บริโภค แนวคิดในเรื่องความมั่นคงทางอาหารจึงเน้นไปที่ “กระบวนการผลิต” เพื่อให้ได้ปริมาณที่มากพอกับความ需求和อยู่ในราคาที่มิเสถียรภาพ ในหลายประเทศจึงได้นำแนวคิดเรื่องปฏิวัติเขียว (Green Revolution) โดยทำการเปลี่ยนแปลงหรือทำให้ได้มาซึ่งผลผลิตสูงสุด เพื่อแก้ปัญหาความอดอยากของประชากรโลก (ชาญณรงค์ ดวงสอาด

,2553) การทำเกษตรแผนใหม่ปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตแบบดั้งเดิมคือทำการเกษตรเพื่อยังชีพ สู่ทำการเกษตรเพื่ออุตสาหกรรม โดยนำความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต การใช้เครื่องจักรกล (Mechanization) การชลประทาน(Irrigation) เพื่อให้สามารถผลิตอาหารได้อย่างต่อเนื่องแม้ในฤดูแล้ง (วิรัชพัชร ประเสริฐศักดิ์, 2555) นอกจากนั้นในการแก้ปัญหาความอดอยากของประชากรโลกยังมีการเพิ่มแนวทางในการผลิต เช่น การเพิ่มพื้นที่ในการเพาะปลูก การจัดการพันธุกรรมพืชเพื่อให้สามารถผลิตได้ปริมาณที่สูง และการใช้สารเคมีทุกรูปแบบเพื่อที่จะเสริมให้ผลผลิตเพิ่มขึ้น (ชาญณรงค์ ดวงสอาด,2553) เช่น ปุ๋ยเคมี (Fertilizer) สารเคมีกำจัดศัตรูพืช (Pesticide) การปฏิวัติเขียวนี้แม้ว่าจะช่วยเพิ่มผลผลิตและทำให้ประชากรมีอาหารที่เพียงพอ แต่ก็เกิดผลกระทบอย่างมากจากการใช้ปุ๋ยและสารเคมีโดยเฉพาะยาฆ่าแมลง ซึ่งการเพิ่มผลผลิตนั้นมีในพืชไม่กี่ชนิดและเอื้อประโยชน์ให้กับเจ้าของที่เพาะปลูกขนาดใหญ่เท่านั้น (วิรัชพัชร ประเสริฐศักดิ์, 2555)

2. ทศวรรษที่ 1980 แนวคิดความมั่นคงทางอาหารกับการเข้าถึงอาหาร ในทศวรรษนี้มีวิกฤตการณ์อาหารเกิดความอดอยากโดยเฉพาะในทวีปแอฟริกาในช่วงกลางทศวรรษ 1980 หลายฝ่ายเกิดการตระหนักว่าแม้ว่าจะมีอาหารเพียงพอในระดับมหภาค (macro) แต่ในระดับครัวเรือน (household) นั้นยังไม่มั่นคงพอ ประเทศในทวีปแอฟริกาถึงจะเป็นผู้ผลิตอาหารในการส่งออกแต่กลับต้องประสบปัญหาความอดอยาก การขาดแคลนอาหาร ในขณะที่หลายๆประเทศอาหารมีเพียงพอแต่เกิดปัญหาเรื่องการเข้าถึงสิทธิด้านอาหาร ในทางการเมืองจึงมีปัญหาคำคัญ 2 รูปแบบได้แก่ 1) ในประเทศที่พัฒนาแล้วส่วนใหญ่ประชาชนมีเงินซื้ออาหาร แต่อาหารไม่เพียงพอ 2) ในขณะที่ประเทศกำลังพัฒนามีอาหารที่เพียงพอแต่ไม่มีเงินใน

การซื้ออาหาร เพราะส่วนใหญ่ประชาชนอยู่ในภาคการเกษตรและมีความยากจน ปัญหาทั้ง 2 รูปแบบนี้มีความเกี่ยวพันทั้งกระบวนการผลิตอาหาร และปัญหาการเข้าถึงอาหาร ดังนั้นจึงเกิดคำขึ้นมาใหม่ คือ “การเข้าถึงอาหาร” แนวคิดในเรื่องความมั่นคงทางอาหารในทศวรรษ 1980 จึงขยายขอบเขตถึงการเข้าถึงอาหาร จากระดับมหภาค สู่ระดับปัจเจกบุคคล (วีรลพัชร ประเสริฐศักดิ์, 2555)

3. ทศวรรษ 1990 ความมั่นคงอาหารกับความปลอดภัยทางอาหาร ในทศวรรษ 1990 นี้ ความมั่นคงทางอาหารครอบคลุมไปถึงเรื่องคุณค่าทางโภชนาการ ความปลอดภัย และความสมดุลทางอาหาร โดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้ให้ความสนใจในเรื่องการบริโภคอาหารที่มีประโยชน์ ถูกสุขลักษณะ ปลอดภัยและมีคุณภาพ United Nations Children’s Fund (Unicef) ระบุว่าอาหารเป็นปัจจัยสำคัญของสาเหตุการเกิดภาวะทุพโภชนาการในแม่และเด็ก ซึ่งเกิดจากการบริโภคอาหารที่ไม่ถูกสุขลักษณะและไม่มีหลากหลายทางอาหาร และหน่วยงานอื่น เช่น กรมการเกษตรของสหรัฐอเมริกา United State Department of Agriculture (USDA) ได้ระบุว่า ความมั่นคงทางอาหารจะเกิดขึ้นได้เมื่อทุกคนสามารถเข้าถึงอาหารได้อย่างพอเพียงและทุกเวลา ดังนั้น วีรลพัชร ประเสริฐศักดิ์(2555) จึงได้สรุปว่า ความมั่นคงทางอาหารนั้นจะประกอบไปด้วย การมีอาหารที่พอเพียง ปลอดภัย และมีคุณค่าทางโภชนาการ

จะเห็นได้ว่าความหมายของความมั่นคงทางอาหารได้ปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับโลก ในแง่ของการสื่อสารเรื่องความมั่นคงทางอาหารจึงเป็นเรื่องที่อาจต้องอาศัยความเข้าใจบริบททั้งทางเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม การเมือง และวิทยาศาสตร์ควบคู่ไปด้วย

สถานการณ์ในประเทศไทย

ประเทศไทยมีลักษณะความหลากหลายทางชีวภาพสูง มีภูมิประเทศเอื้อให้ประเทศไทยผลิตอาหารเพื่อการบริโภคได้ตลอดทั้งปีและหลากหลายชนิด ความเชื่อเรื่องความอุดมสมบูรณ์นั้นมีให้เห็นผ่านผ่านสื่อต่างๆ ทั้งวรรณกรรม โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน การบันทึกผ่านหนังสือ ตำรา ที่นำเสนอความอุดมสมบูรณ์ของอาหารไทย เช่น ตำราแม่ครัวหัวป่าก์ กล่าวถึงสภาพภูมิ-ประวัติศาสตร์ของกรุงเทพมหานครในสมัยรัชกาลที่ 5 โดยเฉพาะเรื่องผลไม้ และตลาดขายอาหารสด ที่ได้บันทึกถึงสภาพธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของสังคมไทยในสมัย 100 กว่าปี เช่น ความรู้เกี่ยวกับอาหารในแต่ละพื้นที่ เช่น ทุเรียนต้องของบางบอน (บางขุนนนท์ในปัจจุบัน) จะมีความมันมากกว่าหวาน ถ้าของบางลำ (บางคอแหลมและบางโคล่) จะมีรสหวาน เนื้อละเอียดหรือมะม่วงมี 25 สายพันธุ์ มะพร้าวต้องปลูกที่ตำบลท่าอิฐ จังหวัดนนทบุรี เป็นต้น ในตำราแม่ครัวหัวป่าก์ ยังกล่าวถึงตลาดและอาหารสดว่ามีอยู่รอบกรุงเทพมหานคร เช่น ตลาดสำเพ็ง ตลาดน้อย ตลาดบางรัก ตลาดท่าเตียน แสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของอาหาร ตลอดจนภูมิประเทศที่มีลักษณะเอื้อต่อการปลูกพืชผักของพื้นที่กรุงเทพมหานครและจังหวัดใกล้เคียงในยุคนั้น (เปลี่ยน ภาสกรวงศ์, 2564) ในยุคหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ได้มีการส่งเสริมการทำสวนครัวและการเลี้ยงสัตว์ขึ้นในประเทศไทย ทั้งเหตุผลในเรื่องของสงครามโลกครั้งที่ 2 ภัยธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม จึงเกิดการส่งเสริมให้ทำสวนครัว และเลี้ยงสัตว์ เพื่อนำมาเป็นอาหาร ตลอดจนกำหนดนโยบายในการปลูกพืชผัก เช่น การปลูกพืชที่มีความหลากหลาย นอกจากข้าวแล้วยังมีการส่งเสริมให้ปลูกฝ้ายและพืชไร่อื่นๆ เช่น ฝ้าย ถั่ว ละหุ่ง หอม กระเทียม โดยเฉพาะฝ้าย เนื่องจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้ขาดแคลนผ้าอย่างหนัก นอกจากนั้นประมาณกลางปี พ.ศ. 2487

ซึ่งเป็นปลายสงครามโลกครั้งที่ 2 ประชาชนและข้าราชการที่ย้ายอพยพไปอยู่รอบนอกกรุงเทพฯ ขาดแคลนอาหารการกิน จึงมีการส่งเสริมให้สวนครัวปลูกผัก โดยรัฐจะเป็นผู้หาเมล็ดพันธุ์ผักในราคาถูกมาแจก และการเพิ่มจำนวนประชากรของประเทศไทยเป็นแรงขับให้ประเทศไทยมีการส่งเสริมขยายพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ที่ใช้เป็นอาหาร โดยมีนโยบายในการส่งเสริมตลอดจนควบคุมการละเว้นจับสัตว์ที่เป็นอาหาร เช่น สัตว์ที่ยังเล็ก และสัตว์ที่กำลังออกไข่มีลูก ส่งเสริมให้มีการเลี้ยงสัตว์เพื่อเป็นอาหารแทน ตลอดจนนโยบายในการเตรียมอาหารไว้สำหรับฤดูแล้ง ห้ามไม่ให้ส่งผักออกนอกราชอาณาจักรเพื่อป้องกันการขาดแคลน (ชาติชาย มุกสง, 2565) ผู้เขียนตั้งข้อสังเกตว่า นอกจากจะประเทศไทยจะมีลักษณะภูมิประเทศที่เอื้อต่อการทำเกษตรกรรมทั้งปลูกพืชผัก และเลี้ยงสัตว์เพื่อเป็นอาหารแล้ว ในอดีตที่ผ่านมานโยบายของภาครัฐก็มีส่วนสำคัญในการสร้างความมั่นคง ในขณะนั้นอาจหมายถึง การที่อาหารไม่ขาดแคลนและพอเพียงสำหรับคนในเมืองโดยเฉพาะกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นเมืองหลวงของประเทศ

จากประวัติศาสตร์เกี่ยวกับเรื่องความสมบูรณ์ของอาหาร เมื่อผ่านมาถึงยุคปัจจุบัน “ความมั่นคงทางอาหาร” หากหมายถึง ความพอเพียง ไม่ขาดแคลน ดูเหมือนไม่ใช่เรื่องใหม่สำหรับคนไทย เนื่องจากมีการส่งเสริมการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ให้เพียงพอต่อการบริโภคของคนในประเทศ โดยเฉพาะปัจจุบันประเทศไทยได้ขึ้นชื่อว่ามีอาหารที่หลากหลาย และเป็นเป้าหมายสำหรับนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะค่าครองชีพในเรื่องอาหารนั้นถูกกว่าประเทศอื่นๆ ตลอดจนความหลากหลายของพืชผักผลไม้ และสามารถหาอาหารรับประทานได้ตลอด 24 ชั่วโมง ทำให้ประเทศไทยได้รับการยอมรับและมีความพยายามจะเป็นศูนย์กลางหรือเป็นครัวของโลก ดังปรากฏอยู่ตามเว็บไซต์การท่องเที่ยวต่างๆ

ภาพที่ 3 ตลาดขายอาหารยามค่ำคืนในกรุงเทพมหานคร



ที่มา : <https://www.cathaypacific.com>

จากภาพที่เห็นผ่านสื่อและในมุมมองของประชาชนตลอดจนนักท่องเที่ยวดูเหมือนว่าประเทศไทยมีความมั่นคงทางอาหารเป็นอันดับต้นๆ ของโลก สรินทิพย์ นรินทรศิลป์ (2555) ศึกษาสถานการณ์ความมั่นคงทางอาหารในอาเซียนและประเทศสมาชิกต่างๆ พบว่า ในภาพรวมนั้นประเทศไทยนั้นอาจมีความสามารถในการพึ่งพาตนเองทางด้านอาหาร (Food Self-sufficiency) และน่าจะมีอาหารมากเพียงพอ (Food Availability) พร้อมทั้งสามารถผลิตและส่งออกอาหารได้ในหลายๆประเภท

อย่างไรก็ตามในด้าน การเข้าถึงอาหาร (Food Access) ซึ่งหมายถึงการที่ทุกคนต้องสามารถเข้าถึงทรัพยากรภายใต้กฎหมาย การเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของประเทศนั้น และได้มาซึ่งอาหารที่มีคุณภาพและมีคุณค่าทางโภชนาการ คนไทยอาจได้มาซึ่งอาหารที่มีคุณภาพและมีคุณค่าทางโภชนาการไม่เท่ากันแม้ว่าทุกคนอยู่ภายใต้ระบบกฎหมาย การเมืองและ

เศรษฐกิจเดียวกัน โดยเฉพาะคนที่มีรายได้น้อยที่อาศัยในเมืองใหญ่ไม่สามารถเข้าถึงอาหารที่ถูกต้องตามหลักโภชนาการได้ครบทุกมื้อ เพราะเศรษฐกิจในครัวเรือนไม่เอื้ออำนวย ในขณะที่รัฐมีความพยายามในการลดความเหลื่อมล้ำในเรื่องดังกล่าวโดยการจัดหาอาหารกลางวันสำหรับเด็กระดับอนุบาลไปจนถึงประถมศึกษา รวมทั้งการแจกนมฟรี เพื่อให้เด็กได้สารอาหารครบถ้วน แต่ยังมีเด็กจำนวนไม่น้อยที่เข้าไม่ถึงสวัสดิการต่างๆ เหล่านี้ รวมทั้งจำนวนงบประมาณที่มีอยู่อย่างจำกัดอาจจะทำให้การจัดหาอาหารที่มีคุณภาพเป็นไปได้ด้วยความยากลำบากด้วยเช่นกัน ผลการสำรวจเรื่องความมั่นคงทางอาหาร โดย Economic Intelligence Unit (EIU) ซึ่งเป็นหน่วยงานที่วิเคราะห์เศรษฐกิจในระดับโลกพบว่า “ดัชนีความมั่นคงทางอาหาร” (global food security index) ของประเทศไทยที่แม้ว่าจะจะเป็นหนึ่งในประเทศผู้ผลิตอาหารของโลก แต่ระดับความมั่นคงทางอาหาร โดยเฉพาะเรื่องการเข้าถึงอาหารในมิติของความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงนั้น ประเทศไทยกลับได้คะแนนในหมวดนี้เพียง 52.9 คะแนนจาก 100 คะแนน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า ความพอเพียงกับความเข้าถึงอาหารที่มีคุณภาพไม่ได้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน และแสดงให้เห็นถึงนโยบายภาคการเกษตรที่ผิดพลาดในเรื่องการยกระดับคุณภาพสินค้าเกษตรและการเพิ่มคุณภาพอาหาร (กรุงเทพธุรกิจ, 2565)

ส่วนในเรื่อง **การใช้ประโยชน์จากอาหาร (Food Utilization)** หมายถึง การบริโภคอาหารเพื่อตอบสนองต่อความต้องการบริโภคของคนเน้นการมีสุขภาพและสุขอนามัยที่ดี รวมถึงการมีน้ำดื่มที่สะอาดถูกสุขลักษณะ และ **การมีเสถียรภาพด้านอาหาร (Food Stability)** ที่หมายถึง ‘การมี’ และ ‘การเข้าถึง’ คือทุกคนเข้าถึงอาหารได้ตลอดเวลา ไม่มีความเสี่ยงเรื่องอาหารขาดแคลนจากวิกฤติใด ๆ ไม่ว่าจะทางเศรษฐกิจ วัฏจักรตาม

ฤดูกาล หรือเพราะสภาพภูมิอากาศ ผู้เขียนมีความเห็นว่าทั้งสองเรื่องยังขึ้นอยู่กับเงื่อนไขทางเศรษฐกิจกล่าวคือ หากมีเงินก็สามารถจะเข้าถึงอาหารที่มีสุขอนามัยที่ดีและสามารถเข้าถึงได้ตลอดเวลา

ข้อมูลดังกล่าวสะท้อนว่าประเทศไทยมีความมั่นคงทางอาหารเพียงบางด้านเท่านั้น ยิ่งไปกว่านั้นสภาวะภูมิอากาศของโลกที่เปลี่ยนไป (Climate Change) ส่งผลให้ประเทศไทยประสบกับภัยธรรมชาติ ยิ่งเป็นปัจจัยที่ทำให้คนไทยอยู่ในความเสี่ยงเรื่องอาหาร ผู้เขียนยังตั้งข้อสังเกตว่าแม้ประเด็นนี้จะเป็นเรื่องสำคัญที่ควรเร่งหามาตรการรองรับร่วมกัน สภาพของปัญหาสะท้อนเด่นชัดโดยเฉพาะในช่วง Covid-19 ที่คนในสังคมรับรู้ได้จากสถานการณ์ของ ราคาอาหารที่สูงขึ้นจากระบบการขนส่ง อาหารที่ขาดตลาดในเมืองใหญ่ คนบางกลุ่มที่เข้าไม่ถึงอาหาร ประเด็นดังกล่าวกลับได้รับการพูดถึงในสาธารณะไม่มากนัก สถานการณ์ปัญหายังทวีความรุนแรงขึ้นเมื่อเกิดภาวะเศรษฐกิจชะลอตัวทำให้เกษตรกรผู้ผลิตอาหารไม่สามารถรองรับต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น พร้อมกับราคาพืชผลที่ผันผวนจากตลาด ในขณะที่ผู้บริโภคปลายจำเป็นต้องซื้ออาหารในราคาแพงขึ้น แต่ปรากฏการณ์ที่พบนี้ไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ด้านการสื่อสารสาธารณะที่เนื้อหาเกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหารมีอยู่ไม่มากนักในสื่อประเภทต่างๆ ที่ยังคงนำเสนอความรุ่มรวยทางอาหารของคนไทย

ตัวอย่างงานวิจัยไทยที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหาร (Food Security)

ในขณะที่ปรากฏการณ์เกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหารในสังคมไทยที่มีลักษณะไม่สมดุลหรือมีแต่อาจจะไม่ครบทั้ง 4 ด้านตามที่ FAO กำหนดไว้ในส่วนของการศึกษาสถานการณ์ความมั่นคงทางด้านอาหาร (Food Security) นั้น การวิจัยของไทยในช่วงเวลา 10 กว่าปีที่ผ่านมาเน้นไปที่

การศึกษาผ่านชุมชน ในฐานะผู้ผลิตอาหารที่หล่อเลี้ยงชุมชน เป็นการสำรวจ รวมทั้งหาแนวทางในการเสริมสร้างความมั่นคงอาหารของชุมชนเป็นหลัก ซึ่งอาจเป็นผลมาจากการเจรจาในเวทีระหว่างประเทศ ที่ทำให้ประเทศไทยมีการปฏิรูปนโยบายการพัฒนาประเทศกับการจัดการระบบเกษตรกรรมของไทย อย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น ในส่วนของนโยบายประเทศไทยได้บรรจุเรื่องความมั่นคงทางอาหารไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 เป็นการต่อยอดจากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และเป็นนโยบายการพัฒนาประเทศไทยในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 ก่อนหน้านั้น (วิรัช พชร ประเสริฐศักดิ์, 2558) ผู้เขียนพบว่าประเด็นเรื่องความมั่นคงทางอาหารได้รับการศึกษาจากมุมมองเกี่ยวกับปัจจัยที่ควบคุมได้ ได้แก่ โครงสร้าง นโยบาย การบริหารจัดการทรัพยากรร่วมกัน ส่วนปัจจัยที่ควบคุมไม่ได้ เช่น ความผันแปรของสภาพอากาศ เป็นต้น ส่วนงานวิจัยที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับความมั่นคงทางด้านอาหาร (Food Security) ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา ผู้เขียนได้รวบรวมตัวอย่างไว้ดังนี้

ผู้วิจัย	ชื่อเรื่อง/โครงการ	ปี
วงธรรม สรณะและคณะ	ความหลากหลายทางชีวภาพเชิงพื้นที่ที่มีผลต่อการสร้างความมั่นคงทางอาหารของกลุ่มชาติพันธุ์ จังหวัดจันทบุรี	2563
เกตุสุดา สิทธิสันติกุล และคณะ	แนวทางการพัฒนาความมั่นคงทางอาหารในชุมชนเกษตรอินทรีย์ตำบลลงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่	2561
รณิดา ปิงเมืองและคณะ	ความหลากหลายทางชีวภาพสู่ความมั่นคงทางอาหารของชาติพันธุ์ในกลุ่มน้ำกก-กลุ่มน้ำโขง : กรณีศึกษา จังหวัดเชียงราย	2560

ผู้วิจัย	ชื่อเรื่อง/โครงการ	ปี
วงธรรม สรณะและคณะ	ความหลากหลายทางชีวภาพเชิงพื้นที่ที่มีผลต่อการสร้างความมั่นคงทางอาหารของกลุ่มชาติพันธุ์ จังหวัดจันทบุรี	2563
สุพรรณิ ไชยอำพร	ความมั่นคงทางอาหาร: สิ่งบ่งชี้ต่างวัฒนธรรมในสังคมไทย	2560
วสวัตดี มานู	ความมั่นคงทางอาหารและปัจจัยที่มีผลต่อความมั่นคงทางอาหารของประชาชน ตำบลนามะตูม อำเภอฟันสนิม จังหวัดชลบุรี	2560
คณน ไตรจันทร์ และคณะ	องค์ประกอบความมั่นคงอาหารระดับครัวเรือนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้	2560
จอมขวัญ ชุมชาติ	ความมั่นคงทางอาหารของชุมชนโคกพยอม ตำบลละงู อำเภอละงู จังหวัดสตูล	2558
วิรัชพัชร ประเสริฐศักดิ์	ความมั่นคงทางอาหาร: จากการพัฒนาการเกษตรสู่เศรษฐกิจพอเพียง	2558
อภิชาติ ชมบุญ และคณะ	การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบมีส่วนร่วมในระบบเกษตรชลประทานภาคเหนือเพื่อความมั่นคงทางอาหารของชุมชน	2556
เอกรินทร์ พึ่งประชา	การพัฒนาระบบองค์ความรู้ด้านฐานข้อมูลทรัพยากรอาหารของชุมชนในภาวะเปราะบางเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหาร	2556
ศจินทร์ ประชาสันต์	การพัฒนาศูนย์ชีวิตความมั่นคงทางอาหาร	2552

ผู้เขียนสรุปประเด็นเกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหารที่พบจากงานวิจัยดังกล่าว ดังนี้

ตัวชี้วัดความมั่นคงทางด้านอาหารทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านพอเพียงทางอาหาร ด้านการเข้าถึง ด้านการใช้ประโยชน์ และเสถียรภาพทางอาหาร งานวิจัยได้ข้อค้นพบว่า **มีความพอเพียงทางด้านอาหาร** โดยสามารถผลิต

และสามารถพึ่งพาจากแหล่งซื้อขายได้ในกรณีที่ไม่สามารถผลิตได้เอง ส่วนเรื่อง**การเข้าถึงอาหาร** คนทุกคนมีสิทธิเข้าถึงแหล่งอาหารทุกแหล่งอย่างเท่ากัน แต่มีความแตกต่างตามบริบทของแหล่งอาหาร (จอมขวัญ ชุมชาติ 2557; วสวัตี มานู, 2560) ส่วนในเรื่อง**การใช้ประโยชน์จากอาหาร และเสถียรภาพทางอาหาร**นั้น ในภาพรวมงานวิจัยส่วนใหญ่จะพบว่า แม้ว่าจะมีตัวชี้วัดเรื่องความมั่นคงทางด้านอาหารทั้ง 4 ด้านมาเป็นกรอบในการศึกษา แต่งานวิจัยในประเทศไทยได้ปรับเปลี่ยนตัวชี้วัดให้เหมาะสมกับบริบทสังคมไทย เช่น จอมขวัญ ชุมชาติ (2557) ที่ได้สำรวจการใช้ประโยชน์จากอาหาร พบว่า ชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากอาหารทั้งหมด 188 ชนิด โดยที่แหล่งอาหารที่คนในชุมชนพึ่งพานั้น นอกจากจะผลิตเอง และมาจากแหล่งซื้อขายแล้ว ยังหาได้จากแหล่งธรรมชาติ ทำให้อาหารทุกชนิดมีเพียงพอต่อความต้องการในการบริโภค สุพรรณิ ไชยอำพร (2560) พบว่า ความหมายของความมั่นคงทางอาหารในทัศนะของชุมชนหมายถึง การมีระบบการผลิตและ/หรือ ระบบการสรรหาอาหารที่มีความสมดุลกับการบริโภคที่สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิต ความเชื่อ และวัฒนธรรมชุมชน งานวิจัยชิ้นนี้กล่าวถึงความมั่นคงทางอาหารทั้งหมด 19 ตัวบ่งชี้ เช่น ความหลากหลายของประเภทอาหารในแต่ละมื้อ การเข้าถึงแหล่งอาหารหรือสามารถรับประทานอาหารได้ทุกเวลาที่ต้องการ มีรายได้พอเพียง อาหารที่บริโภคเข้าไปมีความปลอดภัยจากสารพิษ สารเคมี และมีคุณภาพ ไม่มีโรคจากการรับประทานอาหารที่ไม่เหมาะสม มีความรู้เกี่ยวกับหลักโภชนาการ ความรู้เกี่ยวกับอาหารดั้งเดิม มีระบบการจัดการผลิต มีแหล่งผลิตส่วนรวม มีการแบ่งปัน และมีสหกรณ์กลางเพื่อสวัสดิการของอาหาร ในขณะที่งานวิจัยของ รณิดา ปิงเมือง และคณะ (2560) พบว่า ในพื้นที่ลุ่มน้ำกก-น้ำโขง ในจังหวัดเชียงรายนั้น พืชพรรณมีความหลากหลายทั้งที่เป็นพืชสมุนไพรและพืชอาหาร ถึง 495 ชนิด

พันธุ์สัตว์ที่สามารถนำมาประกอบอาหารได้มีถึง 72 ชนิด แหล่งอาหารจากป่าชุมชน ตำรับอาหารของมีคุณค่าทางโภชนาการ และมีการส่งเสริมจากทีมวิจัยในเรื่องการผลิตและบริโภคอาหารที่มีความปลอดภัย ที่เข้ากับหลักการการเข้าถึงอาหารที่สะอาดและปลอดภัยของตามมาตรฐานของ FAO

นอกจากนี้สังคมไทยยังมีระบบการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนและมีลักษณะเป็นพึ่งพาอาศัยกัน และการมีภูมิปัญญาในการจัดเก็บอาหาร โดยการถนอมอาหารไว้รับประทานนอกฤดูกาล ทำให้ความมั่นคงของอาหารโดยเฉพาะความพอเพียงมีอยู่ในระดับมาก (จอมขวัญ ชุมชาติ, 2557) งานวิจัยของ เกศสุดา สิทธิสันติกุล และคณะ (2561) พบว่า มุมมองความมั่นคงทางอาหารนั้นนอกเหนือจากมิติของเกษตรกรอินทรีย์แล้ว ยังมีมิติเรื่องของ **วัฒนธรรมการแลกเปลี่ยนพึ่งพา** การอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนที่มีการพึ่งพาอาศัยแบบเครือญาติ มีการแลกเปลี่ยนอาหาร วัตถุดิบ เช่น การนำปลาไปแลกกับผัก หรือการนำอาหารปรุงสุกไปแบ่งปันให้กับคนที่นำวัตถุดิบมาให้ การแลกเปลี่ยนเมล็ดพันธุ์พืช เป็นส่วนสำคัญในการแพร่กระจายขยายพื้นที่การเพาะปลูกอาหาร **การมีสุขภาพที่ดี** เป็นการเชื่อมั่นต่อกระบวนการผลิตแบบอินทรีย์ที่เชื่อว่าการอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดีและการบริโภคอาหารที่ปลอดภัยเป็นประจักษ์ลดความกังวลต่อการเจ็บป่วยจากอาหาร การมีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาดังกล่าวอาจจะเป็นจุดแข็งของความมั่นคงทางอาหารในสังคมไทย โดยเฉพาะสังคมชนบทตามวิถีเกษตรกรรม การขยายขอบเขตของความหมายและตัวชี้วัดความมั่นคงทางอาหารเพื่อให้เหมาะสมกับบริบท อาจจะเป็นการตอบโจทย์ความมั่นคงทางอาหารที่ครอบคลุมในสังคมไทย

นอกจากนี้ ปัจจัยที่ส่งผลความมั่นคงทางอาหารยังมีปัจจัยอื่นๆ ที่มีส่วนสนับสนุนให้เกิดความมั่นคง ได้แก่ **ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ** การมีรายได้เพียงพอสำหรับการซื้ออาหาร ตลอดจนการกินอาหารอย่างคุ้มค่าไม่ฟุ่มเฟือย สุข

พรรณี ไชยอำพร (2560) ที่เปรียบเทียบสถานภาพทางเศรษฐกิจของครัวเรือนที่ส่งผลต่อความมั่นคงทางอาหารของชุมชน ซึ่งเก็บข้อมูลจากชุมชน 2 ชุมชนที่มีความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม คือ ชุมชนไทยพุทธและชุมชนไทยมุสลิม พบว่าทั้งสองชุมชนเน้นเรื่องวิถีทำกิน แต่มีความแตกต่างกันในเรื่อง ชุมชนไทยพุทธเน้นเรื่องรายได้ที่พอเพียงและคุณภาพของอาหาร ส่วนชุมชนชาวไทยมุสลิมเน้นเรื่องการกินอาหารอย่างคุ้มค่า ไม่ฟุ่มเฟือยตามสถานภาพทางเศรษฐกิจของครัวเรือน **ปัจจัยทางด้านที่ดินทำกิน** ที่ส่งผลต่อการผลิตอาหารที่จำเป็นสำหรับการบริโภคในครัวเรือน (จอมขวัญ ชุมชาติ 2557; วสวัตี มานู, 2560) **การบริหารจัดการทรัพยากร** ได้แก่ การบริหารจัดการน้ำที่ถือว่าเป็นสิ่งที่จำเป็นต่อกระบวนการผลิตอาหาร การจัดการโดยอาศัยภูมิปัญญาในการบริหารจัดการ (อภิชาติ ชมภูษ และคณะ, 2556) ในขณะที่งานวิจัยของ รณิดา ปิงเมือง และคณะ (2560) ได้ค้นพบว่าการจัดการทรัพยากรเพื่อให้เกิดความมั่นคงทางอาหารนั้นชุมชนได้มีการจัดการทรัพยากรผ่านกิจกรรมต่างๆ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชน เช่น การตั้งกฎระเบียบ การอนุรักษ์ เช่น การทำแนวกันไฟ ปลูกต้นไม้ ทำฝายชะลอน้ำ และการบวชป่าซึ่งแหล่งทรัพยากรที่สำคัญ **การนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต** ทั้งในเรื่องการบริหารจัดการที่ดินทำกิน เพื่อประหยัดค่าใช้จ่าย และมีอาหารกินตลอดทั้งปีจากผลผลิตที่หลากหลาย (วสวัตี มานู, 2560)

จากตัวอย่างงานวิจัยข้างต้นงานที่มุ่งเน้นในการศึกษาด้านความมั่นคงของอาหารในภูมิภาคต่างๆ ของประเทศไทย ในขณะที่ยังมีปัจจัยอื่นที่ส่งผลต่อความมั่นคงทางอาหาร เช่น วงธรรม สรณะ และคณะ (2563) ได้สะท้อนให้เห็นถึงนโยบายของรัฐที่ขับเคลื่อนประเทศไปสู่อุตสาหกรรม การนำเทคโนโลยีเข้ามาสนับสนุนกระบวนการผลิต และกำหนดพื้นที่ให้กลายเป็นป่าสงวนแห่งชาติ ทำให้ชาวบ้านไม่สามารถเข้าไปหาของป่าได้ ตลอดจนกลุ่มคนภายนอกชุมชนย้ายเข้า

มาตั้งถิ่นฐาน ส่งผลต่อความต้องการใช้ทรัพยากรเพิ่มสูงขึ้นซึ่งสวนทางการ
ปริมาณวัตถุดิบที่หาได้ และส่งผลต่อความมั่นคงทางอาหารของชุมชน โดยที่
ชุมชนไม่สามารถผลิตอาหารแบบดั้งเดิม เกิดการซื้อวัตถุดิบเพื่อประกอบอาหาร
แทนการเข้าไปหาอาหารในป่า งานวิจัยชิ้นนี้สะท้อนให้เห็นถึงความมั่นคงอาหาร
นั้นจะเกิดขึ้นได้อาจจะต้องพิจารณาปัจจัยอื่นๆ ทั้งวิถีชีวิต นโยบายของภาครัฐ
การใช้เทคโนโลยีในการส่งเสริมการเกษตรที่ต้องมีการบริหารจัดการ และอาศัย
การสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน

จากการทบทวนวรรณกรรมผู้เขียนได้ข้อค้นพบว่าการวิจัยเรื่องความ
มั่นคงทางอาหารมักให้ความสำคัญกับ 2 ส่วนนั้น ได้แก่ ผู้ผลิตและผู้บริโภค โดย
สามารถสรุปประเด็นสำคัญเป็นแผนภาพดังนี้

ภาพที่ 4 แสดงการเปรียบเทียบความมั่นคงทางด้านอาหารระหว่างผู้ผลิต
และผู้บริโภค

ความมั่นคงทางด้านอาหาร	ภาคผู้ผลิต	ภาคประชาชนผู้บริโภค
Food Availability	มีอาหารพอเพียงและสามารถ แลกเปลี่ยนกันภายในชุมชน	อาจมีพอเพียงภายใต้เงื่อนไขที่ต้องมี “เงิน”
Food Access	มีต้นทุนการผลิตที่สูงจากราคาปุ๋ยและ สารเคมี ตลอดจนทรัพยากรที่จำเป็นต่อ การผลิต เช่น น้ำ	สามารถเข้าถึงแต่ยังไม่เท่าเทียม
Food Utilization	การใช้ประโยชน์จากอาหารในฐานะ ผู้ผลิตอาจจะมิข้อได้เปรียบที่สามารถ ใช้ประโยชน์ได้รอบด้าน	มีทางเลือกมากกว่าหากมีรายได้ที่สูง กว่า ในขณะที่ภาคแรงงานที่รายได้ต่ำ หรือปานกลางอาจจะใช้ประโยชน์จาก อาหารได้ไม่มากเท่าที่ควร
Food Stability	ในภาวะวิกฤต เช่น สภาพธรรมชาติที่ แปรปรวนอาจจะส่งผลต่อการผลิตที่ ไม่ได้ตามเป้าหมายและพอเพียง	ในภาวะวิกฤต เช่น โรคระบาด อาจจะ มีการเข้าถึงอาหารได้ยากลำบาก โดยเฉพาะภาคแรงงานที่ขาดรายได้

ภาพดังกล่าวแสดงการเปรียบเทียบสภาพความมั่นคงทางอาหารระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค โดยการเปรียบเทียบดังกล่าวจะใช้องค์ประกอบความมั่นคงของอาหารของ FAO มาเป็นเกณฑ์ เห็นได้ว่าระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค ต่างมีข้อจำกัดในเรื่องความมั่นคงทางอาหาร

● **การมีอาหารเพียงพอ (Food Availability)** โดยในผู้ผลิตในฐานะโดยเฉพาะภาคเกษตรกรรมนั้น มีอาหารที่พอเพียงและมีคุณภาพ เนื่องจากเป็นผลิตและสามารถแลกเปลี่ยนอาหารระหว่างกันในกรณีที่บางอย่างไม่สามารถผลิตเองได้ ซึ่งถือว่าเป็นข้อได้เปรียบของประเทศไทยในภาพรวม ในขณะที่ประชาชนผู้บริโภคส่วนหนึ่งอยู่ในเมือง ไม่มีที่ดินเพาะปลูก การที่จะมีอาหารรับประทานต้องอาศัยเงินในการซื้อหา จึงพบว่า ความมั่นคงอาหารในด้านการมีอาหารพอเพียงของประชาชนในเมืองนั้น เพียงพอภายใต้เงื่อนไขที่ต้องมี “เงิน”

● **การเข้าถึงอาหาร (Food Access)** ในส่วนของการเข้าถึงอาหาร ในภาคประชาชนในต่างจังหวัดซึ่งอยู่ในฐานะผู้ผลิต หากจะต้องผลิตเพื่อการจำหน่ายจะมีความจำเป็นในการจัดหา หรือมีต้นทุนในการผลิตที่สูงกว่าการเพาะปลูกเพื่อรับประทานในชุมชนและครัวเรือน เช่น การซื้อปุ๋ย การใช้สารเคมี ตลอดจนการจัดการทรัพยากรการผลิตร่วมกัน เช่น การชลประทาน การจัดการน้ำ ในขณะที่ประชาชนผู้บริโภคสามารถเข้าถึงอาหาร แต่อาจจะไม่เท่าเทียม โดยเฉพาะด้านคุณภาพของอาหาร ผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีจะมีโอกาสในการเข้าถึงอาหารที่มีคุณภาพและมีคุณค่าทางโภชนาการได้ดีกว่า ในขณะที่ผู้ที่มียาได้น้อย อาจจะเข้าถึงแต่คุณภาพและโภชนาการที่ได้รับอาจจะไม่ครบ

●**การใช้ประโยชน์จากอาหาร (Food Utilization)** การใช้ประโยชน์จากอาหารในฐานะผู้ผลิต อาจจะได้เปรียบเนื่องจากมีวัตถุดิบที่อยู่ใกล้ตัว และยังสามารถแปรรูปอาหาร ตลอดจนการอยู่อย่างพึ่งพาอาศัยกัน ทำให้สามารถใช้ประโยชน์จากอาหารได้รอบด้าน ในขณะที่ผู้บริโภคที่อยู่ในเมืองผู้ที่มิมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีจะมีการใช้ประโยชน์และบริโภคอาหารเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเองได้ดีกว่าผู้ที่มีรายได้น้อยจนถึงปานกลาง

●**การมีเสถียรภาพด้านอาหาร (Food Stability)** ในด้านเสถียรภาพด้านอาหารนั้น จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า ในภาคผู้ผลิตสภาพธรรมชาติที่แปรปรวนอาจส่งผลต่อการผลิตที่ไม่ได้ตามเป้าหมาย ส่งผลต่อการเข้าถึงและความพอเพียงบ้าง ในขณะที่ภาคประชาชนที่อยู่ในเมืองเมื่อเกิดภาวะวิกฤต เช่น โรคระบาด อาจจะทำให้การเข้าถึงอาหารได้ยากลำบาก โดยเฉพาะภาคแรงงานที่ขาดรายได้ระหว่างที่มีโรคระบาด ทุกกิจการต้องหยุดการดำเนินการ

เห็นได้ว่าประเด็นเรื่อง “ความมั่นคงทางอาหาร” มีการวิจัยผ่านมุมมองทางรัฐศาสตร์ นิติศาสตร์ การปกครอง เศรษฐศาสตร์ สังคมศาสตร์ และการจัดการสิ่งแวดล้อม จึงอาจกล่าวได้ว่าความมั่นคงทางอาหารไม่ใช่เป็นเพียงเรื่องการเมืองแต่กลับสัมพันธ์กับโครงสร้างการจัดการของประเทศ ได้แก่ นโยบายทางการเมือง และเศรษฐกิจ รวมทั้งการจัดการสภาพแวดล้อม ผู้เขียนมีความเห็นว่าเมื่อเป็นเช่นนั้นการสื่อสารเรื่องความมั่นคงทางอาหารจึงจำเป็นต้องได้รับการวางเป้าหมายในระดับสังคมด้วย ไม่เพียงแต่เป็นงานส่งเสริมในระดับชุมชนแห่งใดแห่งหนึ่งเท่านั้น นอกจากนั้นผู้เขียนยังตั้งข้อสังเกตว่างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้บริโภคปลายทาง ที่เป็นคนส่วนใหญ่ในสังคม เช่น ความตระหนักรู้ ความเข้าใจเรื่องการบริโภคอาหารกับความมั่นคงทางอาหาร รวมทั้งความรู้เกี่ยวกับความเสี่ยงที่จะพบหากขาดความมั่นคงทาง

อาหารยังมีน้อยมาก ในขณะที่การวิจัยส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการศึกษากระบวนการผลิตระดับชุมชน การแลกเปลี่ยน การแปรรูปเพื่อจำหน่ายยังเป็นเศรษฐกิจระดับชุมชน ผู้เขียนพบว่าม้งงานวิจัยบางชิ้นที่มีข้อเสนอแนะให้ศึกษาในด้านการสร้างการมีส่วนร่วม การผลิตสื่อให้ความรู้ และสื่อประชาสัมพันธ์ในการผลิตอาหารเกษตรอินทรีย์เท่านั้น

ความไม่มั่นคงเรื่อง “การสื่อสารของอาหาร”

ในขณะที่เรื่อง “ความมั่นคงทางอาหาร” เป็นเรื่องที่มีการถกประเด็นและมีการประชุมในเวทีระดับสากลเพื่อหาแนวทางให้ประชากรโลกหลุดพ้นจากความอดอยาก ตลอดจนจนสามารถเข้าถึงอาหารที่มีคุณภาพอย่างไม่ขาดแคลน ตลอดจนงานศึกษาวิจัยที่มีศึกษาเพื่อหาแนวทางในการพัฒนาด้านอาหารให้มีคุณภาพและเพียงพอต่อความต้องการ รวมทั้งการส่งเสริมให้คนในพื้นที่เกิดความตระหนักและรักษาพืชพรรณในท้องถิ่นเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหาร และพึ่งพาตนเองได้ แต่ในสังคมไทยโดยเฉพาะมิติการสื่อสารนั้นกลับพบความ “ไม่มั่นคง” ทางการสื่อสาร ซึ่งในที่นี้หมายถึง ความไม่มั่นคงทั้งองค์ความรู้ด้านการสื่อสารเรื่องความมั่นคงทางอาหาร จากการสำรวจและทบทวนวรรณกรรมแทบจะไม่ม้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้โดยตรงเมื่อเปรียบเทียบกับการศึกษาในสาขาอื่นๆ

การสื่อสารกับอาหารนั้นมีความสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก ทั้งเรื่อง การถ่ายทอดภูมิปัญญาเกี่ยวกับอาหารตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน การทำอาหารที่ส่งต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่นผ่านสื่อบุคคล และสื่อต่างๆ ตามกาลเวลา ตลอดจนเทคโนโลยีที่ได้ปรับเปลี่ยนไป สำหรับการสื่อสารเรื่องความมั่นคงทางอาหารนั้น มีการสื่อสารผ่านมายาคติในเรื่องความอุดมสมบูรณ์ของอาหารมีมาอย่างยาวนาน ทั้งการผ่านวรรณกรรม คำขวัญ หรือข้อความต่างๆ เช่น แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง ในน้ำมีปลาในนามีข้าว หรือการสื่อสารผ่าน

บทเพลงที่สะท้อนถึงความหลากหลายและอุดมสมบูรณ์ของอาหารในประเทศไทยตั้งแต่ในอดีตได้เป็นอย่างดี สื่อมวลชนทั้งในอดีตและปัจจุบัน และสื่อใหม่ (New media) ที่มีบทบาทสำคัญในปัจจุบันต่างมีส่วนในการสื่อสารถึงความหลากหลายของอาหารไทยไปยังกลุ่มนักท่องเที่ยว จนกระทั่งประเทศไทยขึ้นชื่อว่าเป็นเมืองแห่งอาหาร เพราะสามารถเข้าถึงอาหารได้ตลอด 24 ชั่วโมง ภายใต้เงื่อนไขว่าต้องมีเงินถึงจะซื้อหาได้ ภายใต้เงื่อนไขที่ต้องมีเงินนี้กลายเป็นทำให้คนไทยหรือผู้ที่อาศัยตามเมืองใหญ่ ไม่มีพื้นที่ในการผลิตอาหารอาหารเองได้ ต้องเผชิญกับความเสี่ยงในเรื่องความมั่นคงทางอาหาร

สำหรับบทบาทของสื่อมวลชนนั้นการนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับ “ความมั่นคงทางอาหาร” ที่อยู่ในรูปแบบของการรายงานข่าว รายการท่องเที่ยว และรายการอาหาร เป็นเพียงการกล่าวถึงหรือให้ข้อมูลประกอบ แต่ยังไม่ใช้ประเด็นหลัก และยังไม่ปรากฏรายการที่กำหนดนโยบายในการสื่อสารเรื่องนี้อย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม ในขณะที่ “สื่อใหม่” ได้แสดงบทบาทสื่อสารเรื่องอาหารในประเทศไทยโดยเฉพาะเรื่องความหลากหลายและอุดมสมบูรณ์ของอาหารในประเทศ ซึ่งสื่อใหม่เปิดโอกาสให้ผู้บริโภคทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ สามารถผลิตเนื้อหา (generated content) ที่เน้นในเรื่องการรีวิวอาหารในประเทศไทย ส่วนภาครัฐนั้นมียุทธศาสตร์ผลักดันให้ประเทศไทยเป็น “ครัวโลก” ที่ส่งออกสินค้าภาคเกษตร นโยบายดังกล่าวจึงเป็นส่วนหนึ่งในการสื่อสารเรื่อง “อาหาร” แต่อย่างไรก็ตาม ประเด็นการสื่อสารมักอยู่ในรูปแบบของการโน้มน้าวสร้างความมั่นใจมากกว่าจะเป็นการสร้าง**ความตระหนัก หรือการให้ความรู้**ว่า **“ความมั่นคงทางด้านอาหาร” มีหลากหลายมิติ** ทั้งในเรื่องของความพอเพียง การเข้าถึง การใช้ประโยชน์ที่ขยายไปถึงการเข้าถึงและใช้ประโยชน์อย่างมีคุณภาพและปลอดภัย และ

สุดท้ายคือ ความมีเสถียรภาพ ที่จะสร้างความมั่นใจว่าไม่ว่าจะเกิดสถานการณ์ฉุกเฉินใดๆ อาหารจะไม่มีวันขาดแคลน

ในทัศนะของผู้เขียนจึงเสนอข้อสังเกตถึงปัจจัยที่ทำให้การสื่อสารกับความมั่นคงทางอาหารหายไปในพื้นที่สาธารณะ ดังนี้

1. การขาดเจ้าภาพหลักในการนำเสนอข้อมูล หรือ การสื่อสารเนื้อหาที่เกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหาร กล่าวคือ เมื่อต้องการหาความรู้ในเรื่องดังกล่าว หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีข้อมูลในเรื่องดังกล่าวที่จำกัด เช่น บอกแค่ความหมาย องค์ประกอบ รวมทั้งการรวบรวมงานจากต่างประเทศมาใส่ในเว็บไซต์ ซึ่งทำให้เข้าถึงยาก และมีเนื้อหาจำนวนมากเกินไป

2. ความรู้ความเข้าใจยังจำกัดเฉพาะกลุ่ม คนส่วนใหญ่ยังไม่ทราบหรือขาดความเข้าใจในเรื่องดังกล่าว ดังนั้นการสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจจึงเป็นเรื่องจำเป็นและสำคัญ

3. งานวิจัยที่ปรากฏยังจำกัดเฉพาะสาขา หากนำเรื่องราวดังกล่าวมาเผยแพร่และทำการสื่อสารออกไปวงกว้างจะทำให้ “การสื่อสาร” ได้ทำหน้าที่ได้อย่างชัดเจนมากขึ้น

4. งานวิจัยทางด้านการสื่อสารเรื่องความมั่นคงทางด้านอาหารยังขาดหรือมีปริมาณที่ไม่เพียงพอ จึงอาจจะหาข้อสรุป หรือการถอดบทเรียนเรื่องแนวทางการสื่อสารความมั่นคงทางด้านอาหารเป็นไปอย่างจำกัด หรือแทบจะไม่ปรากฏ

แม้ว่าในยุคปัจจุบันเป็นยุคแห่งการเข้าถึงเทคโนโลยีทางการสื่อสาร โดยเปิดโอกาสทุกคนสามารถเป็นผู้สร้างสรรค์เนื้อหา (Content creator) ได้ แต่ไม่ใช่ผู้สร้างสรรค์เนื้อหาทุกคนที่จะสนใจ และมีความสามารถสื่อสารในเรื่องดังกล่าวได้ การนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับอาหารของผู้ผลิตรายย่อย หรือ influencer ยังเป็นเพียงด้านเดียว คือด้านที่มีความอุดมสมบูรณ์ผ่านการรีวิว

อาหารดัง ความหลากหลายของอาหาร เพื่อสร้างความสนใจจากผู้ชมเท่านั้น ดังนั้น “สื่อ” โดยเฉพาะสื่อสารมวลชน ที่มีบทบาทหน้าที่ต่อสังคมทั้ง การให้ความรู้ สร้างความเข้าใจ สร้างการตระหนักรู้ ควรจะมีบทบาทในประเด็นที่ท้าทายคนทั้งโลกอย่างประเด็น “ความมั่นคงทางอาหาร” โดยสามารถกำหนดวาระข่าวสาร (Agenda-Setting) ในประเด็นดังกล่าว แม้ว่าจะไม่สามารถทำให้คนคิดตามเหมือนสื่อได้ (think what) แต่ก็สามารถทำให้คนครุ่นคิดเกี่ยวกับเรื่องที่สื่อชี้แนะวาระมาให้ได้ (think about) (กาญจนา แก้วเทพ, 2552) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องความมั่นคงของอาหารที่ส่งผลกระทบต่อคนในสังคม

ในขณะที่อีกด้านหนึ่งนั้นรัฐบาลพยายามจะผลักดันให้ไทยเป็น “ครัว” ของโลก ไทยมีความพร้อมมากน้อยขนาดไหน มั่นคงมากพอหรือไม่ จึงเป็นเรื่องที่สื่อมวลชนควรจะทำหน้าที่ในการสื่อสาร แต่จะเริ่มต้นจากจุดไหน และจะนำเสนออย่างไรนั้น ควรจะต้องลงมืออย่างจริงจังเพื่อสร้างความพร้อมในการแข่งขันในเวทีโลกเรื่องอาหาร และสร้างความมั่นใจให้กับคนในประเทศว่าสามารถเข้าถึงอาหาร และอาหารก็มีเพียงพออย่างมีคุณภาพและปลอดภัย

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- กาญจนา แก้วเทพ.(2552). *สื่อสารมวลชน: ทฤษฎีและแนวทางการศึกษา*. ภาพพิมพ์. กรุงเทพมหานคร. (2565, 7 ตุลาคม). 'ความมั่นคงทางอาหาร' ไทยรัฐ 13 อันดับ สัญญาณเตือนอันตราย 'ประชาชนนิยมเกษตรกร'.
- <https://www.bangkokbiznews.com/business/economic/1031036>
- เกศสุดา สิทธิสันติกุล ขนิษฐา เสถียรพิระกุล และปัญจรัตน์ โจลานันท์.(2561). แนวทางการพัฒนาความมั่นคงทางอาหารในชุมชนเกษตรอินทรีย์ ตำบลหลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารวิจัยและส่งเสริมการเกษตร*, 35(3), 64-73.
- จอมขวัญ ชุมชาติ.(2558).*ความมั่นคงทางอาหารของชุมชนโคกพยอม ตำบลละงู อำเภอลงทุ่ง จังหวัดสตูล*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- คนน ไตรจันทร์ ธีรศักดิ์ จินดาบถ และอนุวัต สงสม. (2560). องค์ประกอบความมั่นคงอาหารระดับครัวเรือนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้. *Kasetsart Journal of Social Science*. 38(2017), 577-587.
- ชาติชาย มุกสง.(2565). *ปฏิวัติที่ปลายล้น ปรับปรังแต่งชาติ อาหารการกินในสังคมไทย หลัง 2575*. สำนักพิมพ์มติชน.
- ชาญณรงค์ ดวงสอาด.(2553).การปฏิวัติเขียว แผลงศัตรูพืช และการควบคุมแมลงศัตรูพืช ด้วยวิธีชีวภาพ.*วารสารเกษตร*. 26(3), 269-278.
- ปางอุบล อำนวนยสิทธิ์. (2562, 22 กุมภาพันธ์). *Food Security: วิฤตความมั่นคงทางอาหารท่ามกลางการแพร่ระบาดของ COVID-19*.
- <https://www.scbeic.com/th/detail/product/7400>
- เปลี่ยน ภาสกรวงศ์.(2564). *แม่ครัวหัวป่าก์*. (พิมพ์ครั้งที่ 10). สถาพรบุ๊คส์.
- รณิดา ปิงเมือง มาลี หมวกกุล วาสนา เสภา และธงชัย ลาหุณะ.(2560). ความหลากหลายทางชีวภาพสู่ความมั่นคงทางอาหารของชาติพันธุ์ในลุ่มน้ำกก-ลุ่มน้ำโขง : กรณีศึกษา จังหวัดเชียงราย.*วารสารสังคมศาสตร์วิชาการ*. 10(2), 25-45.

- วงธรรม สระณะ นักรบ เลียรอ้า ชูวงษ์ อุบลี และจตุรินทร์ ขวัญเนตร.(2563). ความหลากหลายทางชีวภาพเชิงพื้นที่ที่มีผลต่อการสร้างความมั่นคงทางอาหารของกลุ่มชาติพันธุ์ของจังหวัดจันทบุรี.วารสารสหวิทยาการสังคมศาสตร์และการสื่อสาร. 3(3), 342-357.
- วสวัตดี มานู.(2560).ความมั่นคงทางอาหารและปัจจัยที่มีผลต่อความมั่นคงทางอาหารของประชาชน ตำบลนามะตูม อำเภอพนสนธิคม จังหวัดชลบุรี. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยบูรพา.
- วิรัตน์พร ประเสริฐศักดิ์.(2555).แนวคิดและค่านิยมของความมั่นคงทางอาหาร.
<http://www.polsci.tu.ac.th/direk/browse.aspx?browseSub1=1022&browseSub2=3201>
- วิรัตน์พร ประเสริฐศักดิ์.(2558).ความมั่นคงทางอาหาร: จากการพัฒนาการเกษตรสู่เศรษฐกิจพอเพียง.วารสารการเมืองการปกครอง. 5(2), 144-160.
- วจินทร์ ประชาสันต์.(2552).การพัฒนาดัชนีชี้วัดความมั่นคงทางอาหาร.รายงานการวิจัยสำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.).
- สรินทิพย์ นรินทรศิลป์. (2555, 25 กันยายน).สถานการณ์ความมั่นคงทางอาหารในอาเซียน และประเทศสมาชิกต่างๆ.
<http://www.polsci.tu.ac.th/direk/browse.aspx?browseSub1=1022&browseSub2=3201>
- สรินทิพย์ นรินทรศิลป์.(2561). แนวคิดอภิปไตยทางอาหาร: ข้อถกเถียงเชิงวิพากษ์กับแนวคิดทางด้านอาหารอื่นๆ.วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย. 10(3), 251-280.
- สุพรรณิ ไชยอำพร. (2560). ความมั่นคงทางอาหาร: สิ่งบ่งชี้ต่างวัฒนธรรมในสังคมไทย.วารสารพัฒนบริหารศาสตร์. 57(1), 200-223.
- อรสา จงวรกุล.(2549). ระบบการบริหารจัดการความปลอดภัยด้านอาหารของประเทศไทย. (การค้นคว้าอิสระปริญญามหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อภิชาติ ชมบุญช โสภณ แท่งเพชร อนุศักดิ์ จันทฉายา ทองคำ พรหมเย็น และศักดิ์ คำต๊ะ.

(2556). การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบมีส่วนร่วมในระบบเกษตรชลประทานภาคเหนือเพื่อความมั่นคงอาหารของชุมชน. รายงานวิจัย สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.).

อาสา คำภา. (2565). *รสไทย(ไม่)แท้ : ถอดรूपพิพ้ออาหารไทยในสนามการเมืองวัฒนธรรม*. สำนักพิมพ์มติชน.

เอกรินทร์ พึ่งประชา. (2556). *การพัฒนากระบองค้ความรู้ด้านฐานข้อมูลทรัพยากรอาหารของชุมชนในภาวะเปราะบางเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงอาหาร*. รายงานวิจัยสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.).

ภาษาอังกฤษ

Food and Agricultural Organization of the United Nations. (1996, November 13). *Rome Declaration on World Food Security and World Food Summit Plan of Action*. World Food Summit.
<https://www.fao.org/3/w3613e/w3613e00.htm/>

Food and Agricultural Organization of the United Nations. (2006, June). *Policy Brief, Food Security*. <http://www.fao.org/forestry/13128-0e6f36f27e0091055bec28ebe830f46b3>